

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Резюме.** У статті аналізуються концептуальні засади створення моделі системи підготовки студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Окреслено основні суперечності процесу підготовки. Визначено провідні принципи підготовки майбутніх педагогів до гуманістичного виховання дітей.*

***Ключові слова:** підготовка педагога; гуманістичне виховання; вищий педагогічний навчальний заклад; моделювання системи підготовки; суперечності процесу підготовки; провідні принципи підготовки.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення у нашому суспільстві вимагають пошуку нових підходів до виховання як багатовимірною явища, яке здійснюється у полісуб'єктному середовищі, на відміну від виховної практики попереднього суспільства, для якої характерним є відрив пізнавальних цілей від духовно-моральних цінностей. У сучасному підході до виховання знаходять вияв такі тенденції:

–соціальні: оновлення змісту соціальних процесів веде до появи нового суспільства, що вимагає пошуку нових моделей виховання; первинність особистості стосовно суспільства, суспільства стосовно держави;

–наукові: переосмислення ідей і практики виховання на засадах особистісно орієнтованого підходу, за якого пріоритетними є звернення до особистості, її індивідуальної свідомості, життєвого досвіду та творчого потенціалу;

–аксіологічні: акцентування значущості гуманістичних цінностей у формуванні виховних концепцій і створенні виховних систем у роботі освітніх закладів.

Вирішення сучасних проблем виховання вимагає нового педагогічного мислення на таких засадах: принцип гуманізму; обґрунтування ролі виховання у процесі соціалізації та культурної ідентифікації життєвотворчості особистості; педагогічна реальність різних типів виховних систем; полісуб'єктність виховних впливів, міжособистісна взаємодія, діалогічне спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення моделі, критеріїв і показників готовності педагога до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку, а також вивчення змісту і структури підготовки студентів до роботи у цьому напрямі передбачає розгляд більш загальних категорій: “професійна готовність педагога” та “професійна підготовка педагога”. Вивчення досліджень В. Бондаря, Н. Кічук, Н. Кузьміної, В. Лугового, Г. Тарасенко, О. Савченко, Л. Хоружої, присвячених професійній підготовці педагога та досліджень, присвячених його професійній готовності (О. Пехота, О. Мороз, Л. Подимова, В. Семиченко, В. Сластьонін, Т. Яценко), засвідчує, що вимагає уточнення зміст означених понять.

Вважаємо за необхідне диференціювати досліджувані поняття. Ми розглядаємо професійну підготовку як це педагогічний процес, спрямований на розвиток готовності студента до майбутньої професійної діяльності; готовність до професійної діяльності – як мету і результат підготовки, що дозволяє здійснювати професійну діяльність ефективно. Педагогічна підготовка дослідниками трактується як процес набуття педагогічних наукових знань та умінь, які необхідні для реалізації мети освіти і виховання в умовах систем, у яких організована взаємодія тих, хто виховується і тих, хто виховує.

Загалом наукові праці у галузі теорії педагогічної освіти (С. Архангельський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Є. Шиянов та ін.) дозволяють диференціювати поняття

«підготовка» як процес, а «готовність» як результат цього процесу. Відповідно виокремлюється функціональний (діяльнісний) та особистісний (ціннісний) підходи у формуванні професійно-педагогічної готовності. Ці підходи зумовлюють різні моделі професійної підготовки: як оволодіння необхідною сумою знань, умінь і навичок та як розвиток особистості майбутнього професіонала. Перспективним для розробки є також особистісно-діяльнісний підхід до формування спеціаліста, заснований на взаємозумовленості спеціальної підготовки спеціаліста та формування його особистості, розвиток життєвих траєкторій, рефлексивне ставлення до способів життя і діяльності [6].

Формулювання цілей статті. Мета статті: визначити концептуальні засади моделі системи підготовки студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка педагога до виховної діяльності, як зазначають дослідники, має значну специфіку (А.Бойко, І.Зязюн, Л.Кондрашова, Н.Щуркова та ін.). Особливого значення дослідники надають мотиваційному компоненту готовності до педагогічної діяльності у сфері виховання. В.Сластьонін, розкриваючи сутність готовності педагога до професійної діяльності, відзначає, що в її основі лежить активно-позитивне і мотиваційно-ціннісне ставлення до неї студентів. У роботі Є.Шиянова мотиваційно-ціннісне ставлення розглядається як особистісний компонент готовності педагога до виховної роботи, як вибіркова спрямованість особистості педагога на цінності педагогічної діяльності, що стимулюють соціальну та професійно-педагогічну активність педагога. Аналіз проблеми засвідчує, що різні позиції педагогів об'єднує думка про те, що мотиваційно-ціннісне ставлення педагога до виховної діяльності є визначальним і провідним компонентом, що входить у структуру готовності до виховної діяльності.

Отже, вивчення мети і тенденцій розвитку професійної освіти дозволяє сформулювати наступне визначення: професійно-педагогічна підготовка – це цілісний педагогічний процес, спрямований на розвиток мотивації педагогічної діяльності студентів, озброєння їх системою професійних знань і умінь, формування спрямованості особистості на основі цінностей педагогічної діяльності, розвиток прагнення до самовдосконалення. У цьому контексті під готовністю до педагогічної діяльності розглядається сформованість мотиваційно-ціннісного, когнітивного (теоретичного), операційного (практичного), особистісного (спрямованість особистості) компонентів.

Під моделлю зазвичай розглядається спеціально створений зразок, що відтворює характеристики і суттєві властивості системи оригіналу. Загалом, під моделлю розуміють схему, описання якого-небудь об'єкта або системи. За її допомогою простіше можна відобразити структуру, якості, взаємозв'язки та відносини між елементами об'єкта, що вивчається. Модель спрощує структуру оригіналу, беручи до уваги лише суттєві ознаки. Вона є узагальненим відображенням явища, результатом абстрактного узагальнення практичного досвіду, співвідношенням теоретичних уявлень та емпіричних знань про нього.

Використання модельного підходу до вивчення явищ педагогічної дійсності дозволяє висвітлити їх сутність, розкрити динаміку взаємозв'язку складових елементів, виявити шляхи, що характеризуються оптимізуючим впливом на процес функціонування означеного явища, у нашому випадку – на підготовку майбутнього педагога до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Концепція підготовки педагога до гуманістичного виховання базується на таких важливих теоретичних положеннях. По-перше, психолого-педагогічний аналіз гуманістичної парадигми виховання дозволяє розглядати його як суб'єкт-суб'єктну взаємодію на основі розвитку певної духовної спільності, де вищою метою педагога є не лише створення найсприятливіших умов для саморозвитку дитини, але й сам він розвивається як особистість, що одержує можливості для самоактуалізації. Макрорівень гуманізації виховання характеризується змінами у змісті спілкування педагога з дитиною, розробкою нових

концепцій, програм та відповідною підготовкою педагога. Мікрорівень характеризує взаємини “вихователь-дитина”, їх спільну діяльність.

По-друге, розглядаючи реалізацію в діяльності педагога гуманістичного підходу до особистості дитини як один з механізмів здійснення ідей гуманістичного виховання, можна стверджувати, що значні труднощі, з якими зустрічається педагог, пов'язані з тим, що у авторитарній виховній системі він розглядається як засіб передачі уніфікованого змісту освіти. Тенденція до реалізації педагогом гуманістичного підходу до дитини буде перетворюватися у його прагнення тоді, коли вона буде осмислена ним як цінність.

По-третє, для вирішення проблеми гуманістичного виховання важливо аналізувати особливості становлення суб'єктності учасників педагогічного процесу. Слід визнати, що якщо щодо вихованців така позиція дослідників вже усталюється, то право педагога “бути творцем педагогічного процесу” лише в останні роки набуває не декларативного змісту.

Зрозуміло, що нова система цінностей стає базовою у педагогічній діяльності не відразу. Адже система педагогічної взаємодії піддається змінам досить важко, що зумовлено, перш за все, стереотипами педагогічного мислення, серед яких найпоширенішим є визнання вимоги до педагога “бути у всьому правильним”. Такий підхід не враховує суті проблеми педагогічної взаємодії як співтворчості педагога і вихованця. Питання формування нового педагогічного мислення вимагає аналізу ціннісно-орієнтаційної сфери педагога, яка, загалом, визначає зміст і спрямованість активності особистості, а її зміни детермінують зміну спрямованості особистості.

Щоб підтримати дитину, педагог повинен відчувати у собі дитинство, розвивати здатність до розуміння дітей і всього, що з ними відбувається, мудро ставитися до їх вчинків, вірити, що дитина помиляється, а не порушує їх навмисне, захищати її, не думати про неї погано, несправедливо, і, найголовніше, не ламати індивідуальність дитини, а виправляти і направляти її розвиток, пам'ятаючи, що дитина знаходиться у стані самопізнання, самоствердження, самовиховання.

Як засвідчило наше дослідження, значна частина абітурієнтів педагогічних вузів не володіє стійкою системою цінностей, мотивацією до ціннісно-орієнтованої діяльності. Аналіз системи підготовки студентів до виховання дітей дошкільного віку виявив недостатній рівень уваги до діагностики і розвитку цінностей майбутніх педагогів. Переважна увага в процесі вузівської підготовки звертається на предметно-операційну підготовку.

Аналіз чинних навчальних планів спеціальності та навчальних програм професійно спрямованих дисциплін, спостереження та експериментальне дослідження мотивів педагогічної діяльності засвідчують, що процес формування гуманних цінностей у студентів гальмується через недостатню мотивацію педагога до здійснення завдань гуманістичного виховання. Низькою є здатність виявляти свої емоційні переживання на особистісному рівні, що виявляється у недосконалих способах вирішення вихователем педагогічних проблем. Не підтримується важливий для педагога-“дошкільника” досвід “запасів дитинства” – здатність зберігати і осмислювати суб'єктивні переживання свого дитинства та їх вплив на наступні етапи свого життя, на власну педагогічну діяльність. Таким чином, поза увагою вузівських педагогів лишаються важливі резерви особистісного розвитку майбутніх вихователів.

Складовою частиною готовності до вирішення завдань гуманістичного виховання є робота над особистісним розумінням і прийняттям майбутніх вихователів, як у курсах навчальних дисциплін (психології, педагогіки, основ педагогічної майстерності, діагностики і розвитку педагогічних здібностей), так і у психолого-педагогічних тренінгах.

Важливим джерелом особистісного смислу професійної діяльності у нашому дослідженні виступають педагогічні ідеї, які й спрямовують визначення педагога щодо цілей виховання, шляхів їх досягнення та кінцевого результату діяльності. Зауважимо, що нині засвоєння студентами багатоманітності підходів до виховання і навчання дітей відбувається

у особливих умовах, адже сучасну ситуацію характеризує наявність у науці значного числа концепцій виховання і розвитку особистості, а у освітній практиці – різноманітних підходів до організації педагогічного процесу, визнання авторських програм і технологій. Зрозуміло, що це створює об'єктивні умови для вільного вибору педагогічних ідей, який повинен здійснюватися майбутнім вихователем на основі ціннісного ставлення до дитини. Такий чином, підготовка студентів набуває гуманістичної спрямованості.

Створенню моделі підготовки студентів до гуманістичного виховання передував аналіз стану досліджуваної проблеми у теорії і практиці педагогічної освіти, в результаті якої було виявлено декілька основних груп суперечностей.

1) соціально-педагогічних: між об'єктивною необхідністю розвитку особистості дитини у нових умовах та пов'язаним з цим новим педагогічним мисленням, з одного боку, і недостатньою розробкою нових моделей професійної педагогічної освіти, з іншого;

2) психолого-педагогічних: між соціально визначеними цілями розвитку дитини старшого дошкільного віку і необхідністю гуманізувати виховання дітей; між очікуваннями батьків вихованців дошкільних закладів стосовно їх навчальних досягнень та рівнем вихованості гуманістичної спрямованості поведінки дітей; між необхідністю спрямовувати розвиток індивідуальності дитини та здійсненням її виховання в умовах колективу однолітків; між гуманізацією системи дошкільної освіти та недостатнім рівнем готовності педагогів дошкільних навчальних закладів до реалізації ідей гуманістичного виховання у реальній освітній практиці;

3) професійно-педагогічних: між необхідністю інтегративного цілісного підходу до підготовки педагога до виховання дітей на засадах гуманістичних цінностей та відсутністю такої орієнтації у стандартах вищої педагогічної освіти, навчальних планах спеціальності “Дошкільна освіта”, програмах та навчальних посібниках з предметів циклу професійних дисциплін; між очікуваннями студентів та реальними умовами практики дошкільної освіти; між необхідністю підготовки гуманістично спрямованої особистості педагога та масовим характером професійної педагогічної освіти;

4) суперечності змісту і завдань професійної підготовки:

4.1) змістові:

- між компонентами змісту державного стандарту та різноманітними сучасними моделями професійної підготовки фахівців;
- між цілісним змістом професійної діяльності педагога з гуманістичного виховання та дискретною її представленістю у дисциплінах професійної підготовки;
- між вагомністю у здійсненні завдань гуманістичного виховання умінь здійснення взаємодії вихователя з дитиною та дитячим колективом і відсутністю спеціальних дисциплін, спрямованих на оволодіння студентами конкретними навичками взаємодії;
- між необхідністю оволодіння студентами історико-педагогічним досвідом гуманістичного виховання та недостатньою виокремленістю проблем педагогічної гуманістики у курсах педагогіки та історії педагогіки, відсутністю розробки відповідних елективних курсів у варіативній компоненті навчальних планів спеціальності.

4.2) технологічні:

- між теоретичною і практичною підготовкою студентів до педагогічної діяльності в умовах вузу та реальним станом освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах;
- між творчим характером здійснення завдань гуманістичного виховання та опорою у вузівському навчанні на репродуктивні способи відтворення засвоєного матеріалу, недостатнє врахування розвитку у майбутніх педагогів рефлексивності гуманістичного спрямування своєї виховної діяльності;
- між необхідністю орієнтації на підготовку творчого педагога, спрямованого на здійснення гуманістичного виховання та переважно колективні форми роботи зі студентами, відсутність вивчення і врахування індивідуальних траєкторій розвитку особистості

студента (рівень шкільної підготовки, загальної культури, психолого-типологічні особливості).

Вказані суперечності значною мірою є об'єктивно обумовленими практикою роботи вищих навчальних закладів. Тому для побудови процесу підготовки студентів до гуманістичного виховання на основі аналізу теорії і практики дошкільної та педагогічної освіти, здійсненого в попередніх розділах роботи, було визначено провідні принципи підготовки майбутніх вихователів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку, а саме:

- суб'єктність (особистість студента виступає одночасно і як суб'єкт розвитку педагогічної діяльності і як суб'єкт саморозвитку педагогічної діяльності);
- полісуб'єктність (взаємодія всіх суб'єктів виховання);
- багатоаспектність (підготовка охоплює такі блоки: аксіологічний, організаційний, методичний, результативний);
- системність (підготовка майбутніх вихователів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку набуває ефективності, якщо здійснюється як система, що передбачає взаємодію прямих і опосередкованих чинників їх особистісно-професійного розвитку);
- концептуальна цілісність і структурна завершеність (здійснення на основі гуманістичної парадигми за етапами професійного становлення майбутнього вихователя).

Розробка моделі підготовки педагога до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку будувалася на засадах концептуальної ідеї: підготовка студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку може здійснюватися за умови перебудови змісту навчання на засадах гуманістичної парадигми, включення майбутніх педагогів у гуманістичне виховне середовище вузу та розвиток у них особистісних мотивів здійснення гуманістичної виховної взаємодії з дітьми старшого дошкільного віку шляхом включення у навчально-професійну діяльність в процесі педагогічної практики, науково-дослідної роботи, волонтерства та інших форм роботи, у яких вже під час навчання у вузі майбутній вихователь педагог починає здійснюватися, як педагог.

Основна концептуальна ідея, на якій будувалася розробка моделі і яка в якості основної була заявлена у гіпотезі: підготовка майбутніх вихователів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку набуватиме ефективності, якщо:

- 1) її зміст передбачає оволодіння гуманістичними педагогічними цінностями та методичними вміннями гуманізувати педагогічний процес, що пов'язано з переорієнтацією з моносуб'єктної та полісуб'єктну парадигму;
- 2) забезпечується цілісність системи підготовки майбутніх вихователів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку, що передбачає поруч із оволодінням теоретичними положеннями включення соціально-педагогічної практики;
- 3) забезпечується взаємодія суб'єктів освітнього процесу в органічній єдності теоретико-пізнавальної і практико-впроваджувальної діяльності;
- 4) організується спільна діяльність викладачів і студентів з метою актуалізації особистістю творчого потенціалу, перетворення ціннісних педагогічних орієнтацій у гуманістичну особистісно-професійну позицію;
- 5) здійснюється цілеспрямоване формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх педагогів з профілактикою і корекцією особистісних деформацій.

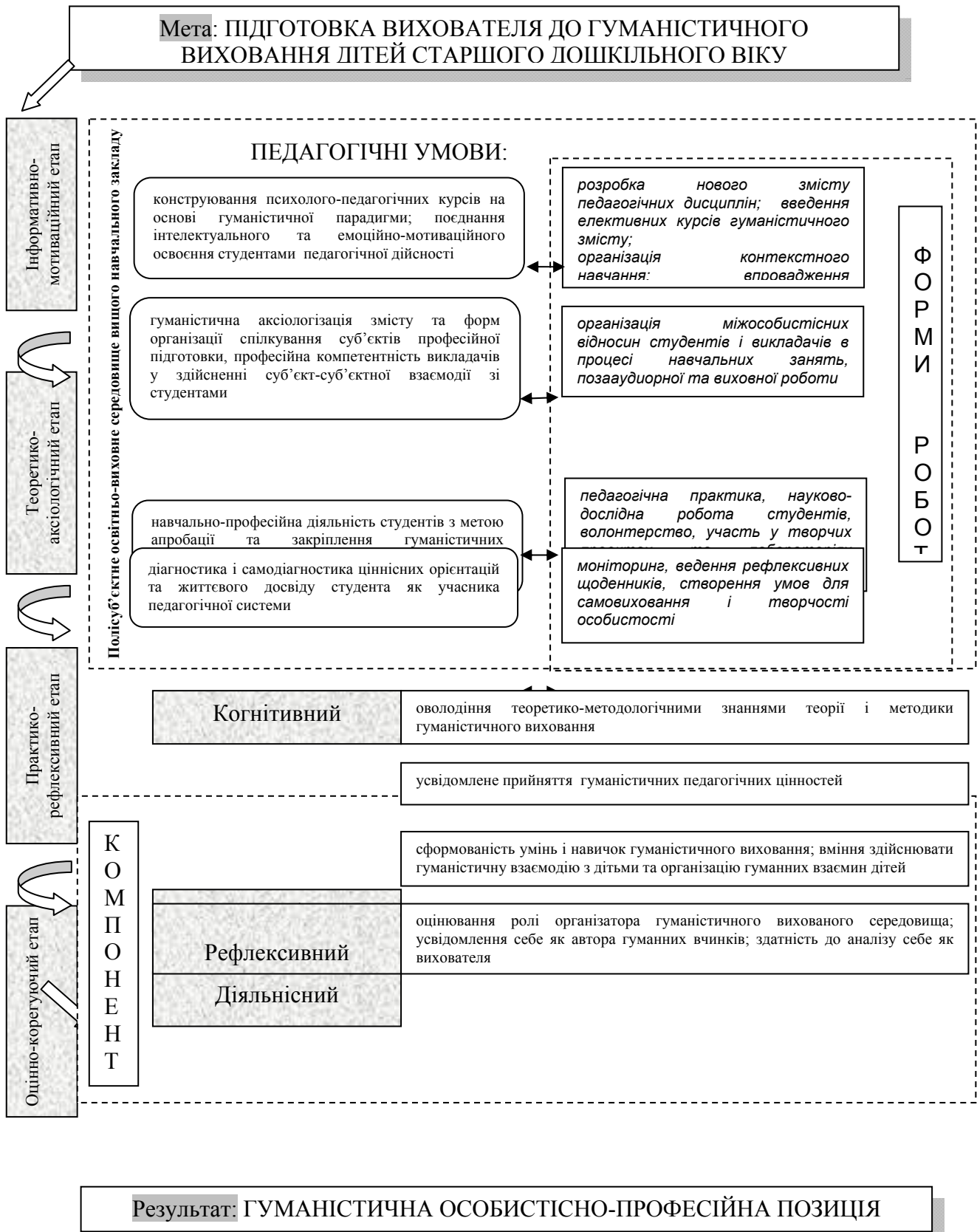

Рис. 1. Модель системи підготовки студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Висновки. Модель професійної підготовки педагога до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку має включати два основні блоки: інваріантний блок – спрямований на оволодіння студентами знаннями про закономірності гуманістичного виховання та уявлень про специфіку роботи педагога дошкільного навчального закладу з метою здійснення завдань гуманістичного виховання, та варіативний блок, який стосується способів включення кожного студента в процес свого професійного становлення загалом і підготовку до гуманістичного виховання зокрема. Цей спосіб має мати гуманістичну зорієнтованість та рефлексивно-творчий характер і включати усвідомлення студентом індивідуальних особливостей своєї особистості і співвіднесення їх з уявленнями про професійно значущі якості особистості педагога та об'єктивні вимоги до його діяльності, а також вибір студентом варіативних дисциплін та форм навчально-професійної діяльності, найбільш оптимальних для накопичення майбутніми педагогами рефлексивно-творчого досвіду роботи з гуманістичного виховання дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 273 с.
2. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності: монографія / за наук. ред. Т. І. Поніманської, І. М. Дичківської. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 208 с.
3. Колесникова І. А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии / И. А. Колесникова. – СПб.: СПб ГУПМ, 1999. – 242 с.
4. Савченко О. Я. Вихователь має знати і розуміти світ дитинства / О. Я. Савченко // Почат. шк. – 2008. – №4. – С.1-4.
5. Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – 224 с.
6. Щедровицкий Г. П. Система педагогических исследований (методологический аспект) / Г. П. Щедровицкий // Педагогика и логика. – М., 1993. – С. 12-67.

Т.И. ПОНИМАНСКАЯ. МОДЕЛЬ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ГУМАНИСТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

***Резюме.** В статье анализируются концептуальные основы создания модели системы подготовки студентов к гуманистическому воспитанию детей старшего дошкольного возраста. Обозначено основные противоречия процесса подготовки. Определены ведущие принципы подготовки будущих педагогов к гуманистическому воспитанию детей.*

***Ключевые слова:** подготовка педагога; гуманистическое воспитание; высшее педагогическое учебное заведение; моделирование системы подготовки; противоречия процесса подготовки, ведущие принципы подготовки.*

T.I. PONIMANSKA. MODEL OF SYSTEM OF STUDENTS' PREPARATIONS TO HUMANISTIC EDUCATION OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

***The summary.** The article examines the conceptual creative principles of the model of students' training to humanistic education of preschool children. It has been outlined the basic contradictions of the preparation process. It also has been defined the leading principles of preparing of future teachers to humanistic parenting.*

***Key words:** teacher training; humanistic education, higher educational institution; modeling of training system, the contradictions of the process of preparation, leading principles of training.*

Одержано редакцією 23.11.2012 р.